

**СТРАТЕШКА ПЛАТФОРМА
РАЗВОЈА ОБРАЗОВАЊА ОДРАСЛИХ
У КОНТЕКСТУ ЦЈЕЛОЖИВОТНОГ УЧЕЊА
У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ
ЗА ПЕРИОД 2014-2020.**

Јануар 2014. године

САДРЖАЈ

Коришћена терминологија и дефиниције.....	3
I УВОД	4
1. Образовање одраслих у контексту цјеложивотног учења.....	4
2. Полазне основе за израду стратешке платформе.....	5
2.1. Стратегије развоја и законодавна регулатива.....	5
2.2. Институционалне структуре и надлежности.....	6
2.2.1. Институционалне структуре и надлежности у сектору образовања.....	6
2.2.1.1. Институције и надлежности на нивоу БиХ.....	6
2.2.1.2. Институције и надлежности у ФБиХ.....	7
2.2.1.3. Институције и надлежности Републике Српске.....	8
2.2.1.4. Институције и надлежности Брчко дистрикта БиХ.....	8
2.2.1.5. Институције/установе организатори образовања одраслих.....	9
2.2.2. Институционална структура у сектору рада и запошљавања.....	9
2.3. Принципи и сврха израде стратешке платформе.....	10
3. Методологија израде стратешке платформе	10
II ДРУШТВЕНА КРЕТАЊА У ФУНКЦИЈИ ОБРАЗОВАЊА	11
1. Сажетак економско-социјалних прилика у БиХ.....	11
1.1. Демографски потенцијал.....	11
1.2. Привредне прилике и тржиште рада.....	11
1.2.1. Привредне прилике.....	12
1.2.2. Тржиште рада.....	12
1.3. Социјалне прилике.....	15
1.4. Техничко-технолошке прилике.....	16
2. Преглед стања у области образовања одраслих.....	16
2.1. Формално образовање.....	17
2.2. Неформално образовање.....	18
2.3. Информално учење.....	18
2.4. Закључак о прегледу стања.....	18
3. SWOT анализа.....	19
III МИСИЈА, ВИЗИЈА И ВРИЈЕДНОСНЕ ОСНОВЕ ОБРАЗОВАЊА ОДРАСЛИХ	20
1. Мисија.....	20
2. Визија.....	20
3. Вриједносне основе образовања одраслих.....	21
IV ОСНОВЕ СТРАТЕГИЈА ОБРАЗОВАЊА ОДРАСЛИХ	22
1. Компаративна предност и стратешка оријентација.....	22
2. Стратешки циљеви.....	23
3. Оперативни циљеви и приједлог мјера (активности).....	23
V ЕЛЕМЕНТИ ОПЕРАТИВНИХ ПЛАНОВА ОБРАЗОВАЊА ОДРАСЛИХ	29
VI ПРЕПОРУКЕ ИНСТИТУЦИОНАЛНИХ ОКВИРА ЗА ПРОВОЂЕЊЕ И МОНИТОРИНГ	30
1. Институције за провођење.....	30
2. Институције за мониторинг.....	30
ПРИЛОЗИ	32
АНЕКС I Међународни и европски документи.....	32
АНЕКС II Стратешки оквир образовног сектора.....	33
АНЕКС III Стратешки оквир других друштвених сектора.....	33
АНЕКС IV Оквирни закони и квалификациони оквир.....	33
АНЕКС V Преглед закона из области образовања.....	34
АНЕКС VI Законодавни оквир других друштвених сектора.....	35

КОРИШЋЕНА ТЕРМИНОЛОГИЈА И ДЕФИНИЦИЈЕ

ТЕРМИН	ДЕФИНИЦИЈА
Стратегија	Скуп правила, принципа и закона, који се користе у доношењу дугорочних управљачких акција у функцији система на који се односи. Такође означава методiku активности појединца или групе која треба да обезбиди што рационалније остваривање постављених циљева.
Платформа	Основа нечега, полазна тачка, мисао или побуда као покретач и основа за неку активност или дјелатност
Образовање	Педагошки процес у функцији обогаћивања људске спознаје. Обухвата усвајање одређеног система знања, формирања практичних умијећа и навика као претпоставке и основа развита; спознајних снага и спличности; обликовање научног погледа на свијет; повезивање знања с практичном, професионалном и било којом другом дјелатношћу (<i>Педагошка енциклопедија 2</i>).
Одрасли	Особа која има више од 15 година живота а која није завршила основну школу, односно особа старија од 18 година живота која се образује.
Образовање одраслих	Цијели скуп процеса учења, формалних и осталих у којем одрасле особе (у складу с дефиницијом одрасле особе у друштвима којима припадају) развијају своје спличности, обогаћују своје знање и унапређују своје техничке или професионалне квалификације или их преусмјеравају да би задовољиле своје потребе или потребе својих друштава (<i>УНЕСКО</i>).
Формално образовање	Учење усмјерено од стране наставника или инструктора које се стиче у образовним установама, а према наставним плановима и програмима одобреним од надлежних образовних власти (<i>ОКО БиХ</i>).
Неформално образовање	Организован процес учења и образовања усмјерен ка усавршавању, специјализацији и допуњавању знања, вјештина и спличности према посебним програмима које изводе организатори образовања (редовне школе, центри за обуку, компаније, агенције и слично) – <i>ОКО БиХ</i> .
Информално учење	Непланирано учење и стицање знања кроз свакодневне активности (<i>ОКО БиХ</i>).
Цјеложивотно учење	Свеукупна активност учења током живота, а с циљем унапређења знања, вјештина и компетенција унутар особне и грађанске, те друштвене перспективе и/или перспективе запослења; обухвата учење у свим животним периодима (од ране младости до старости) и у свим облицима у којима се остварује (формално, неформално и информално), при чему се учење схваћа као континуирани процес у којем су резултати и мотивираност појединца у одређеном животном периоду условљени знањем, навикама и искуствима учења стеченим у млађој животној доби; четири су основна, међусобно повезана циља која се везују уз цјеложивотно учење: лично задовољство и развој појединца, активно грађанство, друштвена укљученост и запошљивост.

I УВОД

У посљедње двије деценије развој босанскохерцеговачког друштва под снажним је утицајем привредне интернационализације, производно-техничке глобализације и нагле информатизације друштва у цјелини. Бројне транзиционе промјене отварају нове могућности у комуникацији, запошљавању и активнијем учествовању појединаца у друштвеном животу.

С обзиром на тренутну несигурну економску климу у БиХ, инвестирање у развој људских потенцијала постаје тим значајније јер образовање може успоставити равнотежу између развоја појединца и развоја друштва, материјалних и духовних потреба те технологије и вриједносног система. Стога је данас више него икада потребно да грађани стичу знања вјештине и компетенције како би се припремили за изазове прокламованог „друштва знања“.

Прихваћање концепта цјеложивотног учења, као једне од основних компоненти социјалног модела друштва, постаје нужност у припреми грађана за проактивно дјеловање, јер оно интегрише све видове образовања/учења и омогућава свеколики развитак појединца.

1. ОБРАЗОВАЊЕ ОДРАСЛИХ У КОНТЕКСТУ ЦЈЕЛОЖИВОТОГ УЧЕЊА

Образовање је отворен и динамичан систем који се стално мијења и надограђује у складу с економским, технолошким и научним развојем друштва те културолошким и другим промјенама које се догађају како на локалном и регионалном, тако и на глобалном плану. У трагању за одговорима на питање како образовање усагласити са захтјевима модерног друштва, развили су се глобални концепти образовања под различитим називима као што су: „*друштво које учи*“, „*друштво знања*“, „*друштво и економија заснована на знању*“.

Процес учења током цијелога живота намеће грађанима свих старосних доби потребу стицања нових и унапређења већ стечених знања, вјештина и компетенција. Цјеложивотно учење најбољи је одговор на замјену концепта доживотног радног мјеста концептом доживотно потребног знања, вјештина и компетенција. Промјена концепта условљена је свакодневним повећањем новог знања и све бржим застарјевањем постојећег знања, вјештина и компетенција али и потребом прилагођавања постојећих неспецифичних знања, вјештина и компетенција захтјевима измијењених радних мјеста која доноси глобалну привреду.

Стога цјеложивотно учење има кључну улогу за развој и координирање стратегије запошљавања и промовисање радне снаге која је вјешта, обучена и прилагодљива све затјевнијем тржишту радне снаге. На овај начин учење кроз цијели живот постаје много више од економског питања јер виши ниво образовања и континуираног учења, које је доступно свима, представљају битан предуслов за редуковање неједнакости и превенција маргинализације појединца или групе. У том процесу прожимају се четири циља и то: лично испуњење, активно грађанство, социјална укљученост (кохезија) и спличност запошљавања (прилагодљивост).

Цјеложивотно учење, као дио визије друштва заснованог на знању и концептуални оквир свих видова образовања, укључује и компоненту образовања одраслих као свеукупне активност учења током живота, а с циљем унапређења знања, вјештина и компетенција унутар личне и грађанске, те друштвене перспективе и/или перспективе запослења. Оно обухвата учење у свим животним периодима (од ране младости до старости) и у свим облицима у којима се остварује (формално, неформално и информално), при чему се учење схвата као континуирани процес у којем су резултати и мотивираност појединца у одређеном животном периоду

условљени знањем, навикама и искуствима учења стеченим у млађој животној доби. Четири су основна, међусобно повезана циља која се везују уз цјеложивотно учење: лично задовољство и развој појединца, активно грађанство, друштвена укљученост и запошљивост.

Од 90-тих година, европске политике образовања одраслих дефинишу се само унутар концепције цјеложивотног учења, а образовање одраслих постаје најдинамичнији сегмент образовних система у Европи и свијету. Стога је нужно осмислити и имплементирати стратегије образовања одраслих на свим нивоима власти у БиХ.

2. ПОЛАЗНЕ ОСНОВЕ ЗА ИЗРАДУ СТРАТЕШКЕ ПЛАТФОРМЕ

Као полазне основе за израду Стратешке платформе коришћени су бројни међународни и европски документи те стратегије развоја и законодавна регулатива на различитим нивоима власти у БиХ водећи рачуна о институционалним структурама и њиховим надлежностима уважавајући притом утврђене принципе и сврху њене израде.

2.1. СТРАТЕГИЈЕ РАЗВОЈА И ЗАКОНОДАВНА РЕГУЛАТИВА

Цјеложивотно учење и образовање одраслих у БиХ детерминисано је „двоструким“ стратешким оквиром: првим – „*спољним*“, који представљају потписани и за БиХ обавезујући међународни и ЕУ документи и други – „*унутрашњи*“, који чине развојни документи различитих друштвених сектора на различитим нивоима власти у БиХ.

Међународни и европски контекст цјеложивотног учења односи се на бројна стратешка документа (Анекс I) који препознају међународну и европску димензију образовања и иницирају дубље реформске процесе, дајући глобалне правци за будуће политике развоја образовања одраслих у БиХ засноване на концепту цјеложивотног учења.

Стратешки правци развоја образовања у Босни и Херцеговини са планом имплементирања 2008 - 2015. прецизирају да „Босна и Херцеговина тежи да изгради друштво засновано на знању, истовремено омогућавајући и развој пуних потенцијала сваког појединца.“¹ Политике – правци и кључни развојни циљеви за образовање одраслих углавном су укључени у постојеће стратегије образовног сектора (Анекс II) јер посебних стратегија цјеложивотног учења и образовања одраслих нема ни на једном нивоу власти у БиХ. У осталим секторским политикама, образовање одраслих третира се као кључни инструмент за превазилажење и рјешавање постојећих проблема у тим секторима (Анекс III).

Законодавни оквири образовног сектора у подручју развоја образовања одраслих детерминисани су обавезама које је БиХ преузела потписивањем међународних уговора и ЕУ докумената. Поред тога наведени оквири условљени су Уставом БиХ и уставима ентитета и кантона/жупанија те Статутом Брчко дистрикта БиХ, као оквирима у погледу обезбјеђивања и заштите права на образовање и одговорности за креирање и провођење образовних политика.

На нивоу БиХ усвојена су четири оквирна закона из области образовања, који садрже начелне одредбе о образовању одраслих и Закон о Агенцији за предшколско, основно и средње образовање (Анекс IV). образовање одраслих регулисано је постојећим законима и подзаконским актима и не постоје посебни закони који

¹ Службени гласник БиХ“, број 63/08

примарно регулишу образовање одраслих и цијеложивотно учење осим у Републици Српској (Закон о образовању одраслих). Преглед тих закона садржи Анекс V.

Поред наведених закона, одређени аспекти учења одраслих уређени су и законима у области рада, запошљавања и социјалне политике, а њихов приказ доноси Анекс VI.

2.2. ИНСТИТУЦИОНАЛНЕ СТРУКТУРЕ И НАДЛЕЖНОСТИ

На различитим нивоима власти успостављене су институционалне структуре одговорне за формулирање, управљање, координацију и праћење политика образовања одраслих у контексту цијеложивотног учења у БиХ. Институционалне структуре укључују органе (тијела) власти, стручне установе/институције, организације и тијела различитих друштвених сектора, сходно уставним и законским одговорностима појединих нивоа власти.

2.2.1. Институционалне структуре и надлежности у сектору образовања

Управљање образовањем у БиХ проводи се по полицентричном моделу (централизовано у РС-у и БД БиХ, а децентрализовано у ФБиХ гдје кантони/жупаније централизовано управљају образовањем). Пуну и неподјелећу надлежност у образовању имају РС, десет кантона/жупанија у ФБиХ и БД БиХ. Свака од уставних јединица успоставила је институције и установе за организацију и управљање образовањем.

2.2.1.1. Институције и надлежности на нивоу БиХ

Министарство цивилних послова БиХ (МЦП) једина је институција извршне власти на нивоу БиХ која у широкој лепези надлежности има и образовање. Оно је мјеродавно за обављање послова и извршавање задатака који су у надлежности БиХ и који се односе на координационе активности, усклађивање планова ентитетских власти и дефинисање стратегије на међународном плану у подручјима:...(…)...науке и образовања, рада и запошљавања...²

Координирајућу улогу МЦП проводи путем Конференције министара образовања у БиХ (у даљем тексту: Конференција) за коју Сектор за образовање обавља све управне и административне послове. Конференција је стално и највише савјетодавно тијело за координацију образовања у БиХ, која својим мандатом не задире у уставне и законске надлежности образовних власти на свим нивоима³

За обезбјеђивање квалитета у предтерцијарном васпитању и образовању заснована је Агенција за предшколско, основно и средње образовање (АПОСО).⁴ Наведена Агенција надлежна је за „успостављање стандарда знања, оцјењивање

² Закон о министарствима и другим тијелима управе у БиХ, члан 15. став 2., алинеја 3. („Службени гласник БиХ“, број 5/03, 42/03, 26/04, 42/04, 45/06, 88/07, 35/09, 103/09, 87/12 и 6/13)

³ „Меморандум о разумијевању за успостављање Конференције министара образовања у БиХ“, тачка 1. („Службени гласник БиХ“, број 19/08)

⁴ Закон о Агенцији за предшколско, основно и средње образовање („Службени гласник БиХ“, број 88/07)

постигнутих резултата и развој заједничке језгре наставних планова и програма у предшколском, основном и средњем образовању, и за друге стручне послове у области стандарда знања и оцјењивања квалитета који су одређени посебним законима и другим прописима.“⁵ Поред тога, у складу с чланом 10. Оквирног закона о средњем стручном образовању и обуци у БиХ, Агенција прати стандард и квалитет образовања у оквиру средњег стручног образовања, укључујући образовање одраслих.

Оквирним законом о високом образовању у БиХ успостављене су двије институције у области високог образовања. Агенција за развој високог образовања и обезбјеђивање квалитета (АВО) надлежна је, између осталог, за утврђивање, јасних, транспарентних и приступачних критеријума за акредитацију високошколских установа и доношење норми којима се одређују минимални стандарди у области високог образовања, вођење државног регистра акредитованих високошколских установа у БиХ, објављивање листе акредитованих високошколских установа у БиХ на интернет страници Агенције.⁶

Центар за информисање и признавање докумената у области високог образовања (ЦИП), надлежан је за информисање и признавање високошколских квалификација у БиХ у складу с Лисабонском конвенцијом о признавању високошколских квалификација.

За провођење реформе високог образовања, према члану 43. Оквирног закона о високом образовању, споразумом универзитета/свеучилишта успостављена је Ректорска конференција / Ректорски збор Босне и Херцеговине, као савјетодавни орган. Њу чине ректори лиценцираних и акредитованих универзитета/свеучилишта у БиХ. Она утврђује и заступа њихов заједничке интересе те остварује сарадњу с институцијама у области образовања у БиХ.

Такође као савјетодавни орган за праћење и анализу стања предшколског, основног и општег средњег образовања успостављен је и Савјет за опште образовање у Босни и Херцеговини.⁷ Предвиђено је оснивање трипартитних савјетодавних вијећа за обезбјеђивање широког друштвеног дијалога у области стручног образовања и боље везе образовања и тржишта рада.

2.2.1.2. Институције и надлежности у Федерацији БиХ

У Федерацији БиХ, сходно члану III.4.б.) Устава ФБиХ федералне јединице – кантони/жупаније имају све надлежности које нису изричито повјерене федералној власти. Кантони/жупаније поред осталог надлежни су за утврђивање образовне политике, укључујући доношење прописа о образовању и обезбјеђивање образовања. У свих десет кантона/жупанија у ФБиХ успостављена су кантонална/жупанијска министарства просвјете (образовања).

Федерално министарство образовања и науке на нивоу ФБиХ, врши административне, стручне и друге послове који се односе на координирање планирања и активности у области образовања.⁸

Стручне, развојне, истраживачке и с њима повезане управно-административне послове у сектору образовања у ФБиХ, врши седам (7) педагошких завода (шест педагошких завода и један Завод за школство), заснованих у шест кантона/жупанија:

⁵ Члан 4. Закона о Агенцији за предшколско, основно и средње образовање („Сл. гласник БиХ“, бр. 88/07)

⁶ Члан 48. и 49. Оквирног закона о високом образовању у Босни и Херцеговини („Сл. гласник БиХ“, бр. 59/07 и 59/09)

⁷ Рјешење о именовању чланова вијећа за опће образовање у БиХ („Службени гласник БиХ“, број 86/11)

⁸ Закон о федералним министарствима и другим тијелима федералне управе (“Службене новине Федерације БиХ”, број 58/02, 19/03, 38/05, 2/06, 8/06, 61/06 и 48/11)

Унско-санском, Тузланском, Зеничко-добојском, Босанско подрињском, Херцеговачко-неретванском (Педагошки завод и Завод за школство) и Кантону Сарајево. Педагошки заводи установљени су углавном за унапријеђење васпитно-образовног рада, савјетовање и вршење стручно-педагошког надзора над радом установа предшколског, основног и средњег образовања а кључни задаци су им развој наставних планова и програма, увођење нових приступа и метода у васпитно-образовни процес, усавршавање и обука наставника.

2.2.1.3. Институције и надлежности Републике Српске

У складу с чланом 68. ставка 1. тачка 12. Устава, Република Српска уређује и обезбјеђује између осталог „бригу о дјечи и младежи, образовање, културу и заштиту културних добара, физичку културу.“ Управљање образовањем у овом ентитету централизовано је у Министарству просвјете и културе Републике Српске које обавља управне и друге стручне послове који се односе на: „систем предшколског васпитања, основног образовања и васпитања, средњошколског и високог образовања ... (...)... обезбјеђује цјеложивотно учење, креира уписну политику у складу са потребама тржишта рада.”⁹

Завод за образовање одраслих Републике Српске прва је и за сада једина институција ове врсте у БиХ. Заснован је Законом о републичкој управи Републике Српске, као управна организација у саставу Министарства просвјете и културе РС-а. Наведени Завод врши: стручне, аналитичке и развојне послове у области образовања одраслих; припремање, праћење и развој програма образовања одраслих; утврђивање критеријума за успостављање и провођење програма образовања одраслих; одобравање посебних програма образовања; праћење и врjedновање програма; утврђивање квалитета програма, организовање и провођење стручног усавршавања наставника и предавача; давање стручног мишљења организаторима образовања одраслих.¹⁰

У саставу Министарства просвјете и културе РС-а, дјелује и Републички педагошки завод Републике Српске, такође као републичка управна организација. Он “...обавља стручне и друге послове који се односе на стручне и савјетодавне послове у праћењу, унапређивању и развоју васпитања и образовања у предшколском, основном и средњем образовању...”¹¹

Агенција за акредитацију високошколских установа Републике Српске¹² заснована је као самостална, независна и непрофитна организација а надлежна је за провођење поступка акредитације високошколских установа у РС-у, у сарадњи с Агенцијом за развој високог образовања и обезбјеђивање квалитета у БиХ.

2.2.1.4. Институције и надлежности Брчко дистрикта БиХ

У Брчко дистрикту БиХ, сходно члану 8. Статута¹³ у „мјеродавности јавних тијела власти у Дистрикту“ спада и област образовања. Поред других органа/тијела, јавну управу чине одјели/одјељења Владе Дистрикта. Шефови одјељења имају извршне овласти предвиђене законима Дистрикта. Одјељење за образовање Владе БД БиХ обавља стручне, административне и друге послове које се односе на „провођење закона и прописа надлежних тијела и институција БиХ и Дистрикта из области образовања...”

⁹ Члан 19. Закон о републичкој управи Републике Српске („Службени гласник РС“ број 118/08, 74/10 и 86/10)

¹⁰ Члан 64. ставак 1. Закона о републичкој управи Републике Српске („Сл. гласник РС“ бр. 118/08, 74/10 и 86/10)

¹¹ Члан 50. Закона о републичкој управи Републике Српске („Службени гласник РС“ број 118/08, 74/10 и 86/10)

¹² Закон о високом образовању (“Службени гласник РС”, број 73/10, 19/11 и 84/12)

¹³ Члан 8. став 1. тачка ф) Статут Брчко дистрикта Босне и Херцеговине („Службени гласник Брчко дистрикта БиХ“, број 17/08, 39/09 и 2/10)

У оквиру Одјелења за образовање Владе Брчко дистрикта БиХ дјелује и Педагошка институција, која је надлежна за вршење стручно-педагошког надзора и унапријеђење васпитно-образовне дјелатности у БД БиХ.

2.2.1.5. Институције/установе организатори образовања одраслих

Образовањем, обуком и оспособљавањем одраслих, као редовном дјелатношћу или оном која прати редовну, баве се јавне и приватне образовне установе, друге специјализоване институције (раднички универзитети, центри за стучно образовање и оспособљавање, ауто-школе, школе страних језика, школе за комјутере...), заводи за запошљавање, професионална удружења, невладине организације, пенолошке установе, вјерске институције, синдикати и др.

2.2.2. Институционална структура у сектору рада и запошљавања

Министарство цивилних послова БиХ надлежно је за „обављање послова и извршавање задатака који су у надлежности БиХ и који се односе на утврђивање основних принципа координирања активности, усклађивања планова ентитетских органа власти и дефинисање стратегије на међународном плану“¹⁴ у подручју рада и запошљавања.

Агенција за рад и запошљавање Босне и Херцеговине је, у складу с чланом 6. Закона о Агенцији за рад и запошљавање Босне и Херцеговине¹⁵, надлежна за сарадњу с надлежним агенцијама, институцијама и међународним организацијама; има координирајућу улогу у сарадњи са заводима за запошљавање на нижим нивоима; прати, анализира и истражује привредна, друштвена и друга кретања, стање запослености и незапослености итд.

На нивоу ентитета, у ФБиХ успостављено је Федерално министарство рада и социјалне политике, а у Републици Српској Министарство рада и борачко-инвалидске заштите. Оба министарства имају сличне одговорности које су везане за: политике рада и запошљавања, стратегије, радне односе, права по основу рада итд. На нивоу кантона/жупанија такође су успостављена министарства у овој области.

У Брчко дистрикту БиХ нема успостављеног посебног Владиног одјелења за рад, запошљавање или социјалну заштиту, већ су питања из ове области у надлежности различитих одјелења.

У складу с постојећим законима о посредовању у запошљавању, јавне установе – заводи за запошљавање успостављени су у оба ентитета (ЈУ Завод за запошљавање Републике Српске, са централном службом, 6 филијала и 58 бироа; Федерални завод за запошљавање у ФБиХ с десет кантоналних/жупанијских јавних служби за запошљавање и 79 бироа/подружница у свакој општини у ФБиХ). У Брчко дистрикту БиХ такође је успостављен Завод за запошљавање БД БиХ.

У складу с важећим прописима, пословима посредовања у запошљавању, осим јавних завода/служби, могу се бавити и приватне агенције. У БиХ тренутно постоје 23 приватне агенције за посредовање у запошљавању.¹⁶

¹⁴ Закон о министарствима и другим органима управе Босне и Херцеговине; члан 15. став 2., алинеја 3. („Службени гласник БиХ“ бр. 5/03, 42/03, 26/04, 42/04, 45/06, 88/07, 35/09, 103/09, 87/12 и 6/13)

¹⁵ Закон о Агенцији за рад и запошљавање Босне и Херцеговине („Службени гласник БиХ“, број 21/03, 43/09)

¹⁶ Агенција за рад и запошљавање БиХ – Стручна конференција *Јавно-приватно партнерство у области запошљавања један од модела за већу запосленост*, просинац 2011.

2.3. ПРИНЦИПИ И СВРХА ИЗРАДЕ СТРАТЕШКЕ ПЛАТФОРМЕ

У изради Стратешке платформе развоја образовања одраслих у контексту цјеложивотног учења у БиХ примјењивани су сљедећи основни принципи:

- a) партнерство у изради и постизање консензуса свих позваних заинтересованих страна
- b) „заједничко власништво“ над стратешким документима и акционим плановима
- c) транспарентност поступака и заједничко одлучивање
- d) стратешки документи су комбинација; визије, дугорочних усмјерења и приоритета
- e) стални надзир и мониторинг те анализа и ажурирање планова
- f) парадокс дуалитета (стратешки документи и акциони планови су динамични и подложни промјенама а с друге стране треба их у највећој мјери, поштовати и имплементирати).

Стратешка платформа је намијењена, прије свега, надлежним образовним властима у БиХ као оквир за израду стратегија развоја образовања одраслих на ентитетским и кантоналним/жупанијским нивоима, те нивоу БД БиХ. Поред тога она може послужити за стварање повољног друштвеног амбијента и основних механизма за образовање одраслих у контексту цјеложивотног учења.

3. МЕТОДОЛОГИЈА ИЗРАДЕ СТРАТЕШКЕ ПЛАТФОРМЕ

Поступак израде Стратешке платформе развоја образовања одраслих у контексту цјеложивотног учења у БиХ садржи одређен број фаза и корака који су међусобно повезани. Излазни резултати претходне фазе коришћени су као улазни подаци (импути) за сљедећу фазу и били су предметом дискусије и одобравања радне групе. Оперативна и управљачка структура израде Стратешке платформе обликована је како би обезбиједила учествовање свих заинтересованих актера.

Поступак израде Стратешке платформе проводио се кроз сљедеће фазе:

Фаза I: *Социоекономски преглед* (СЕП) на државном и ентитетском нивоу

Фаза II: *SWOT анализа* - алат за идентификацију компаративних предности

Фаза III: *Визија и мисија образовања одраслих*

Фаза IV: *Компаративне предности и стратешке оријентације*

Корак 1: Анализа стратегије снага и прилика („*maxi-maxi*“ стратегија).

Корак 2: Анализа визије и њених вриједности те компаративних предности.

Корак 3: Одрживости стратешких оријентација („*push-pull*“ гурај-вуци анализа).

Корак 4: Одређивање стратешких оријентација према SWOT матрици

Фаза V: *Стабло циљева* (дугорочни, средњорочни и краткорочни циљеви)

Фаза VI: *Оперативни план – разрада документа* (циљеви, мјере, носиоци и рокови).

II ДРУШТВЕНА КРЕТАЊА У ФУНКЦИЈИ ОБРАЗОВАЊА

Образовање одраслих у БиХ одвија се у контексту друштвене транзиције која се проводи на два кључна поља и то демократизацији цивилног друштва и прелазу с планске на савремену тржишну економију. Наведени процеси теку споро и могу се пратити у више друштвених подручја.

1. САЖЕТАК ЕКОНОМСКО-СОЦИЈАЛНИХ ПРИЛИКА У БИХ

Глобализација, промјене у моделима производње, повећана незапосленост и економска несигурност позив су надлежним властима за активнију радну политику и повећање инвестиција у развој неопходних знања и вјештина потребних за укључивање појединаца на тржиште рада.

Генерално, политике свих нивоа власти усмјерене су на унапријеђење пословног окружења, остваривање јединственог економског простора, олакшавањем слободног кретања капитала и људи, привлачење директних страних улагања. У том контексту као битни чимбеници за развој образовања одраслих истичу се: демографски потенцијал, привредне прилике, стање тржишта рада, социјалне и техничко-технолошке прилике.

1.1. ДЕМОГРАФСКИ ПОТЕНЦИЈАЛ

Посљедњи званични попис становништва у БиХ обављен је 1991. године и према њему, БиХ је имала 4.354.911 становника. Од тог периода демографска структура се значајно измијенила. Према процјени Агенције за статистику БиХ (БХАС), од 30. јуна 2011. година у БиХ има 3.839.737. становника с негативном стопом природног прираштаја од -0,8.¹⁷

Анкете о радној снази (АРС) која се проводи посљедњих шест година у БиХ обезбјеђује међународну упоредивост података у области статистике рада. Она укључују податке о демографским, образовним, социо-економским и другим карактеристикама. Према посљедњој анкети из 2012. године¹⁸, укупан број радно спличног становништва у БиХ износи 2.566.000. Укупну радну снагу чини 1.131.000 становника, од којих 814.000 запослених и 317.000 незапослених (од чега 133.000 жена). У укупном броју радно спличног становништва, 1.436.000 представљају неактивне особе.

Просјечно продужење живота и значајна заступљеност старијих особа демографски су подаци битни за образовање одраслих. Број незапослених особа старијих од 55 година у ФБиХ је 6,9% а у РС-у 6,5% (Табела 3.).

1.2. ПРИВРЕДНЕ ПРИЛИКЕ И ТРЖИШТЕ РАДА

У Извјештају Европске комисије о напретку БиХ из 2011. године¹⁹, између осталог наводи се: „...Иако је примјетан тренд економског опоравка, непотпун процес реформи је препрека постављању темеља за одржив раст у Босни и Херцеговини, који би био генерисан већим утицајем домаћих фактора...(...)... Производни капацитети и конкурентност економије су и даље ниски, будући да домаћи извори раста нису искориштени на одговарајући начин...“

¹⁷ БХАС – Тематски билтен ТБ 02 „Демографија 2011“ стр. 4. од 2012. године

¹⁸ БХАС – Анкета о радној снази 2012 – Коначни резултати, Тематски билтен ТБ 10, Сарајево, 2012. год

¹⁹ Извјештај о напретку Босне и Херцеговине у 2011., Европска комисија, SEC (2011.) 1206, Брисел, 12.10.2011.

Генерална оцјена о економији БиХ у 2011. години²⁰ како је то била веома тешка година, јер су постигнути само симболични помаци у позитивним макроекономским кретањима. БиХ је очувала стабилност номиналних економских индикатора, али и даље остају негативна кретања реалних економских индикатора који показују проблеме у функционисању економије. Распољиви показатељи за 2012. годину указују да је „економски опоравак заустављен, под негативним утицајем погоршања вањског окружења.“²¹

1.2.1. Привредне прилике

Економски опоравак из 2010. године, заустављен је привредним рецесијским кретањем у 2011. и 2012. години иако постоји благи раст ГДП у односу на 2009. годину (у 2010. г. 0,9% а у 2011. г. 2,4%). Изостајање напретка у структуралним реформама, слаба финансијска координација и одсуство јасне економске стратегије успориле су развој БиХ.

У 2012. години економски индикатори указују да БиХ биљежи стагнацију кроз очекивани реални економски раст од 0,00 % јер нестају сви кључни фактори који су били покретач благог опоравка у 2010. и 2011. години. Поред пада индустријске производње од 5,6% у првих девет мјесеци 2012. године²² на удару су се нашле и остале цикличне дјелатности.

Према Извјештају Европске комисије, број запослених у јавној управи у првих шест мјесеци 2011. године повећан за 2,1% годишње а трошкови јавне управе у БиХ и даље су високи.

Приватни сектор у БиХ расте али још увијек није ојачао у мјери да би могао постати главним и најважнијим покретачем привредног развоја како је то било очекивано. Дошло је до застоја у оснивању нових предузећа а сива економија представља велики и сталан проблем.

Незапосленост је и даље велики и горући проблем у земљи а стопа незапослености је и даље у порасту: „...Просјечна стопа незапослености је у 2010. години била веома висока и износила 27,2%. Регистрована незапосленост у јуну 2011. године достигла је 43,1% а у децембру 2012. година износила је 44,5%”.

1.2.2. Тржиште рада

Тржиште рада у БиХ карактерише висока стопа незапослености, ниска стопа активности и неусклађеност понуде и потражње за радном снагом, те ниска мобилност радне снаге.²³ У децембру 2012. године број незапослених особа већи је за 2,6% у односу на исти мјесец 2011. године. Према подацима Агенције за рад и запошљавање у БиХ на дан 31.12.2012. укупно је било 550.574 особе на евиденцијама завода и служби запошљавања у БиХ (Табела 1.).

²⁰ Агенција за рад и запошљавање БиХ, Билтен број 7, март 2012. године

²¹ Извјештај о напретку Босне и Херцеговине у 2012. години Европска комисија, Брисел, 10.10.2012., стр. 24

²² Дирекција за економско планирање БиХ - ДЕП; Информација о кретању макроекономских показатеља за период јануар-септембар 2012. год. стр. 4.

²³ Центар за политике и управљање (ЦПУ) Извјештај о политикама развоја људског капитала у БиХ, септембар 2010. године, стр. 18

Tablica broj. 1.
Nezaposlene osobe prema kvalifikacionoj strukturi: BiH/entities- stanje na dan 31.12.2012. godine

BIH	Strupani stručnog obrazovanja																		
	Ukupno:		VSS		VŠS		SSS		NSS		VKV		KV		PKV		NKV		
Svega	550.574	100,0%	34.407	6,3%	7.561	1,4%	140.478	25,5%	1.851	0,3%	3.685	0,7%	190.998	34,7%	11.204	2,0%	160.390	29,1%	
Žene	277.312	100,0%	22.280	8,0%	4.696	1,7%	83.626	30,2%	1.255	0,4%	480	0,2%	76.773	27,7%	4.372	1,6%	83.830	30,2%	
Muškarci	273.262	100,0%	12.127	4,4%	2.865	1,1%	56.852	20,8%	596	0,2%	3.205	1,2%	114.225	41,8%	6.832	2,5%	76.560	28,0%	
FBiH	Strupani stručnog obrazovanja																		
	Ukupno:		VSS		VŠS		SSS		NSS		VKV		KV		PKV		NKV		
Svega	364.852	100,0%	22.634	5,9%	5.201	1,3%	95.486	24,8%	767	0,2%	2.173	0,6%	131.207	34,1%	8.481	2,2%	118.903	30,9%	
Žene	197.642	100,0%	14.995	7,6%	3.352	1,7%	56.861	28,8%	699	0,4%	263	0,1%	53.633	27,1%	2.974	1,5%	64.865	32,8%	
Muškarci	187.210	100,0%	7.639	4,1%	1.849	1,0%	38.625	20,6%	68	0,0%	1.910	1,0%	77.574	41,4%	5.507	2,9%	54.038	28,9%	
RS	Strupani stručnog obrazovanja																		
	Ukupno:		VSS		VŠS		SSS		NSS		VKV		KV		PKV		NKV		
Svega	153.458	100,0%	10.996	7,2%	2.238	1,5%	41.316	26,9%	1.084	0,7%	1.444	0,9%	55.605	36,2%	2.528	1,7%	38.247	24,9%	
Žene	73.275	100,0%	6.823	9,3%	1.290	1,8%	24.533	33,5%	556	0,8%	207	0,3%	21.385	29,2%	1.297	1,8%	17.184	23,4%	
Muškarci	80.183	100,0%	4.173	5,2%	948	1,2%	16.783	20,9%	528	0,7%	1.237	1,5%	34.220	42,7%	1.231	1,5%	21.063	26,3%	
BDBiH	Strupani stručnog obrazovanja																		
	Ukupno:		VSS		VŠS		SSS		NSS		VKV		KV		PKV		NKV		
Svega	12.264	100,0%	777	6,3%	122	1,0%	3.676	30,0%	0	0,0%	68	0,6%	4.186	34,1%	195	1,6%	3.240	26,4%	
Žene	6.395	100,0%	462	7,2%	54	0,8%	2.232	34,9%	0	0,0%	10	0,2%	1.755	27,4%	101	1,6%	1.781	27,9%	
Muškarci	5.869	100,0%	315	5,4%	68	1,2%	1.444	24,6%	0	0,0%	58	1,0%	2.431	41,4%	94	1,6%	1.459	24,8%	

Из табеле 1. може се закључити како је највећи број евидентиране незапослености код особа с трећим степеном образовања (КВ 34,69%), те НКВ 29,13%. У децембру 2012. године с евиденција служби запошљавања укупно је брисано 11.283 особе док су послодавци пријавили потребе за запошљавањем само 2.068 нових радника. Према подацима Агенције за статистику БиХ, у децембру 2012. године, број запослених у правним лицима у БиХ износио је 685.117, од чега је 280.833 жене. Стопа регистроване незапослености за децембар 2012. године износила је 44,5% и у односу на новембар 2012. године била је већа за 0,1%.

Унутар ФБиХ по кантонима/жупанијама квалификациона структура незапослених у бази података Федералног завода за запошљавање приказана је у табели 2.

Табела број 2.
ОБРАЗОВНА СТРУКТУРА НЕЗАПОСЛЕНИХ У ФБиХ ПО КАНТОНИМА НА ДАН 31.12.2012. ГОД.

Стручна спрема	1 УСК	2 ПК	3 ТК	4 ЗДК	5 БПК	6 СБК	7 ХНК	8 ЗХК	9 КС	10 ЛК	Σ
0-НСС жене	83	0	42	177	1	0	0	15	419	30	767
	80	0	20	166	0	0	0	11	407	15	699
1-НКВ жене	18.056	1.780	31.127	21.193	1.433	13.362	6.702	1.407	21.630	2.213	118.903
	8.911	654	16.670	11.554	861	6.182	3.619	767	14.630	1.017	64.865
2-ПКВ жене	1.637	468	2.040	2.386	48	678	529	156	445	94	8.481
	424	245	674	680	38	250	291	103	221	48	2.974
3-КВ жене	13.662	1.781	33.386	27.384	1.090	15.451	11.478	3.832	19.979	3.164	131.207
	5.267	686	13.592	10.922	442	5.541	4.818	1.873	9.077	1.415	53.633
4-ССС жене	8.598	1.265	25.526	14.337	818	8.747	9.065	3.156	21.261	2.713	95.486
	5.066	715	15.317	8.595	472	4.963	5.161	1.869	13.269	1.434	56.861
5-ВКВ жене	193	13	512	545	21	258	133	29	445	24	2.173
	27	1	57	58	5	13	9	9	79	5	263
6-ВШС жене	582	132	544	425	19	836	1.014	504	883	262	5.201
	363	70	337	276	12	536	687	343	572	156	3.352
7-ВСС жене	1.923	163	5.112	2.765	207	1.024	2.442	642	7.956	400	22.634
	1.287	81	3.364	1.791	118	601	1.645	429	5.426	253	14.995
УКУПНО жене	44.734	5.602	98.289	69.212	3.637	40.356	31.363	9.741	73.018	8.900	384.852
	21.425	2.452	50.031	34.042	1.948	18.086	16.230	5.404	43.681	4.343	197.642

Што се тиче старосне структуре незапослених особа на дан 31.12.2012. године у РС-у и ФБиХ, према бази података ЈУ Завод за запошљавање РС-а и Федералног завода за запошљавање она је била како је и приказано у табели 3.

Табела број 3. ПРЕГЛЕД ДОБНЕ СТРУКТУРЕ НЕЗАПОСЛЕНИХ ОСОБА					
РЕПУБЛИКА СРПСКА			ФЕДЕРАЦИЈА БИХ		
ДОБ у годинама	ПРЕГЛЕД СТАЊА		ДОБ у годинама	ПРЕГЛЕД СТАЊА	
	Број	%		Број	%
15-18	271	0,2%	15-19	13.249	3,4%
18-20	5.214	3,4%	-	-	-
20-24	14.008	9,1%	20-24	56.335	14,6%
24-27	13.499	8,8%	-	-	-
27-30	13.099	8,5%	25-29	61.526	16,0%
30-35	19.600	12,8%	30-34	49.651	12,9%
35-40	18.951	12,3%	35-39	45.116	11,7%
40-45	18.462	12,0%	40-44	43.610	11,3%
45-50	19.518	12,7%	45-49	42.922	11,2%
50-55	17.159	11,2%	50-54	36.910	9,6%
55-60	10.541	6,9%	55-59	25.119	6,5%
60-65	3.131	2,0%	60 и више	10.414	2,7%
у 65-тој год.	5	0,0%	-	-	-
УКУПНО	153.458	100,0%	УКУПНО	384.852	100,0%

Из табле 3. може се видјети како у ФБиХ има највише незапослених у доби од 25 до 29 година (16%) те да је у доби од 20 до 40 година укупно 55,2% незапослених. У РС-у је око 3/5 незапослених у доби од 30 до 55 година.

Велики број регистрованих незапослених особа често су евидентирани на заводима за запошљавање због остварења права на здравствено осигурање. Према табели незапосленог становништва у БиХ: ВКВ, средњу и основну школу или мање има 92,3 % (29% незапослених особа има основну школу - НКВ или мање). Код овакве образовне структуре незапослених треба имати на уму да је општи тренд учествовања послова с високим образовањем у новим радним мјестима значајно повећава у односу на послове с нижим квалификацијама. Потешкоће на тржишту рада у БиХ биће још веће јер нема стратешких политика за овај проблем.

Недовољна увезаност образовног система и тржишта рада додатно отежава овај проблем. У БиХ се не прослијеђују континуиране и квалитетне информације о понуди и потражњи радне снаге тијелима власти одговорним за креирање политике образовања. Као посљедица тога, по аутоматизму се образује дио кадрова који не може пронаћи посао него се исти пријављују на заводе за запошљавање. У случајевима када тих незапослених образовних профила има на неком од завода те особе нису у могућности прихватити посао због неповољних услова запошљавања. Стога се може рећи како мобилност радне снаге унутар БиХ готово и непостоји.

Постоји узрочна повезаност општег нивоа образовања становништва и опште продуктивности привреде. Због тога образовање треба прилагодити потребама структуре привреде како не би долазило до појава познатих као прекомјерно образовање (наставак образовања одређених квалификационих профила којих већ има на евиденцији бурзе рада и који на тржишту не могу пронаћи запослење а образовање тога образовног профила још се наставља) или недовољно образовање.

Неусклађеност образовања кадрова и њихове потражње на тржишту рада има различите импликације. Уколико се образује дио кадрова који након процеса оспособљавања завршавају на евиденцији завода за запошљавање, тада се друштвена средства не троше рационално. На тржишту рада са слабом мобилношћу радне снаге и ограниченим прилагођавањем, прекомјерна продукција кадрова које не тражи тржиште

рада не повећава запошљавање. Вишегодишња незапосленост кадрова који не врше преквалификацију и/или дошколовање, додатни је проблем, јер су знања, вјештине и компетенције стечене образовањем временом застарјела.

Анализом повезаности потребних кадрова за привредним растом и расположивих људских ресурса може се идентификовати недостатак неких образовних профила. Осим недостатка кадрова, у предузећима је присутан и недостатак потребних вјештина: комуникационе, познавање рада на рачунару, знања страних језика, те менаџерске и лидерске вјештине. Наведени недостаци уочљиви су и код особа које су завршиле факултете.

С друге стране тржиште не потражује нити је у могућности апсорбирати оно што образовање нуди. Због тога креатори политика у секторима образовања и тржишта рада нужно требају уско сарађивати а кључни критеријуми у дизајнирању политике уписа требају бити потребе тржишта рада. Оспособљени образовни профили морају имати потребна знања и вјештине које захтијева тржиште.

На овај начин обезбјеђује се ефикасно коришћење друштвених ресурса и повећава конкурентност привреде. Међутим ово побољшање и усклађивање квантитета и квалитета процеса образовања неће имати ефекте уколико се не узму у обзир и политика стварања нових радних мјеста која ће одговарати знањима, вјештина и компетенцијама тих образовних профила.

Ентитетски заводи за запошљавање прате и анализирају кретања на тржишту рада и израђују извјештаје и анализе трендова. Овим извјештајима се не посвећује довољна пажња приликом креирања политика образовања па послодавцима и даље недостају запослени неких специфичних квалификација и дио висококвалификованих особа. Један дио особа које излазе из процеса образовања често, иако посједују формално тражену квалификацију, не посједују основне вјештине потребне за обављање одређене дјелатности. Стога њихово запошљавање захтијева додатна улагања.

Министарства образовања и везане институције у великој мјери свјесне су проблема на тржишту рада због непостојања извјештаја о потребама тржишта рада за одређеним образовним профилима. Проблем додатно условљава и организациона дисонанца у ФБиХ, гдје се политика образовања креира на нивоу кантона/жупаније док се политика развоја тржишта углавном креира на ентитетском, а проводи на локалном (кантоналном/жупанијском) нивоу.

Институције у области рада и запошљавања такође наглашавају и проблем недостатка информисаности особа у процесу образовања које доносе одлуку о избору приликом наставка образовања и преласка из примарног у секундарно или из секундарног у терцијарно образовање.

1.3. СОЦИЈАЛНЕ ПРИЛИКЕ

Спровођење социјалне и дјечје заштите и обезбјеђивање средстава у надлежности је кантона/жупанија и општина у ФБиХ, општина и РС-а те БД БиХ. На систем социјалне и дјечје заштите треба гледати као на мјере које заједнички дјелују на промовисање друштвено укљученог хуманог развоја, смањење сиромаштва и привредни раст. Без обзира на различите приступе социјална искљученост најчешће се поима као зачарани круг којег чине: незапосленост (маргинализација на тржишту рада), сиромаштво и социјална искљученост.

Ако се социјална изолација поима, прије свега, као искљученост с тржишта рада, онда је образовање један од механизма социјалног укључивања. Оно утиче на укључивање појединца у друштвени живот кроз образовна постигнућа, цјеложивотно образовање, социјализацију и његово оснаживање за лакше учествовање у плаћеном раду. Образовни појединци су мобилнији и лакше се прилагођавају новим околностима

а социјално искључене особе неријетко се суочавају с проблемом недостатка знања, вјештина и компетенција.

Осим нижег нивоа образовања други елемент социјалне искључености је сиромаштво. У социјалном сектору концентрисане су најтеже посљедице привредног стања у БиХ. Пораст сиромаштва је чињеница која треба забрињавати све носиоце политичких функција. Вјероватноћа да неко домаћинство дође у категорију сиромашних је готово три пута већа ако је носиоца породице завршио/ла само основну школу. Средњошколски ниво образовања носиоца породице пружа неке гаранције да ће његово домаћинство избјећи пад у сиромаштво.

Стога се побољшање образовања намеће као основни инструмент дугорочног сузбијања сиромаштва и развоја друштва. Уопштено речено, што је виши ниво образовања, појединца или домаћинства у цјелости, то је мања вјероватноћа да ће они бити незапослени, а самим тим и пасти у категорију сиромашних. Од свих фактора који повећавају ризик сиромаштва, ниво образовања појединачно је најзначајнији.

1.4. ТЕХНИЧКО-ТЕХНОЛОШКЕ ПРИЛИКЕ

Брзе и свеобухватне промјене у природи и садржају рада једно су од суштинских обиљежја техничко-технолошког развоја друштва у БиХ. У новом друштву суштина традиционалног радника мијења свој садржај уз стално рађање нових занимања. Обрада информација заузима све више мјеста у односу на физичко извршавање задатака. Овакав развој нужно подстиче потребу за знањем и вјештинама које запослени стичу и изван формалног образовања. У таквим условима предузећа неизбјежно добивају другачију улогу јер постају значајни фактори образовања и развоја запослених. Њихова оријентација на развијање образовних програма заснована је на спознаји да школски систем у довољној мјери не задовољава образовне потребе запосленика.

Тренутно стање техничко-технолошке развијености БиХ најбоље се огледа у чињеници да је поријекло опреме у постојећој техници и технологији углавном из западних индустријских земаља (80%), а свега 10% инсталисане опреме је из домаћих извора. Оријентација на стројеве, процесе и производне системе била је без довољног учествовања информационе технологије чиме је заостатак за развијеним земљама евидентан. Технолошко заостајање огледа се и у повећаној потрошњи у процесу производње што имплицира неконкурентност цијена производа.

БиХ мора развити више нивое технолошких спличности и показати већу флексибилност како би успјела у све захтјевнијем глобалном окружењу. Трансфер технологија може се остварити путем директних страних улагања; куповином лиценце; техничком помоћи; увозом технологија; копирањем или образовањем у иностранству.

Нове технологије затијевају нове вјештине за овладавање техничким промјенама, па према томе и институционалну спличност за надградњу постојећих вјештина. За коришћење нових знања неопходно је квалитетније образовање, бројне техничке вјештине, као и низ институција, агенција и мрежа које ће омогућити ефикасно коришћење постојећих знања.

2. ПРЕГЛЕД СТАЊА У ОБЛАСТИ ОБРАЗОВАЊА ОДРАСЛИХ

Образовање одраслих у БиХ нормативно се позиционира углавном у оквиру формалног школског система, чиме се прилично ограничава доступност образовања, као и разноликост образовне понуде за одрасле. Новог приступа образовању одраслих, заснованом на заједничким европским начелима и циљевима те властитим

вриједностима и искуству углавном није било до 2009. године у БиХ. Прве акције у том смислу догађају се у Републици Српској.

Јасно је да одрасли у БиХ представљају велики, међутим још увијек недовољно препознат и активирајући потенцијал. Слаба фокусираност различитих секторских политика и готово занемарива улагања у развој одраслих кроз њихово одговарајуће образовање током цијелог радног вијека, указују на озбиљни недостатак разумијевања важности и улоге овог сегмента у транзицији босанскохерцеговачког друштва у цјелини.

У оквиру процјене напретка БиХ у процесу приступања ЕУ за 2011. годину, Европска комисија се у Извјештају²⁴ на одређени начин реферише и на стање образовања одраслих. Она констатира да је „Сарадња између сектора образовања и послодаваца још увијек слаба, а информисаност о обучености људског капитала је и даље мала. Укупно гледано, недостатак структурне флексибилности и слаби резултати система обуке и образовања штете исправном функционисању тржишта рада.“²⁵ Осим тога „Није постигнут напредак у унапређењу координације између образовања и сектора тржишта рада како би се развио систем обуке и образовања који ће испуњавати потребе тржишта рада.“²⁶

Када је ријеч о 2012. години Европска комисија истиче да је забиљежен мали напредак у области образовања те да је без обзира на раније исказан интерес БиХ одлучила да не учествује у Програму за цјеложивотно учење.²⁷

2.1. Формално образовање

Формално образовање одраслих у кантонима/жупанијама у ФБиХ проводи се у складу са законима и подзаконским актима из области образовања. Премда су постојећим законима обезбјеђене претпоставке за организацију основног образовања одраслих у оквиру редовног школског система, њиме се бави мали број школа. Опште и стручно образовање одрасли углавном стичу у оквиру редовних средњих школа као тзв. ванредни полазници, а ту се још проводе програми: доквалификације, преквалификације, усавршавања, курсеви, специјализације или оспособљавања одраслих.

У Републици Српској образовање одраслих организује се и проводи у складу са Законом о образовању одраслих и другим законима којима се уређује област основног и средњег образовања (Анекс V.).

Образовање одраслих у БД БиХ проводи се у складу са законима и подзаконским актима Брчко дистрикта.

И поред тога што високошколске установе у БиХ изводе редовне формалне програме образовања у оквиру три циклуса, оне не нуде флексибилније организационе облике и програме који би задовољили потребе за образовањем, усавршавањем и цјеложивотним учењем одраслих, а нарочито запосленима који би жељели образовање уз рад или професионално усавршавање. Поред редовитих програма у ФБиХ високошколске установе проводе и краћи програми за одрасле који су већ стекли високо образовање (нпр. допунско педагошко психолошко образовање као услов за рад у настави особе која није завршила наставнички факултет).

Програми формалног основног образовања одраслих у кантонима/жупанијама у ФБиХ и у БД БиХ, углавном су редуковане верзије програма за редовне ученике.

²⁴ Извјештај о напретку Босне и Херцеговине у 2011, Европска комисија, SEC (2011) 1206, Брисел, 12.10.2011;

²⁵ Ибид.,... стр. 27, Поглавље 3.2. *Људски и физички капитал*

²⁶ Ибид.,... стр. 36, Поглавље 4.1.8. *Запошљавање и социјалне политике, политика јавног здравства*

²⁷ Извјештај о напретку Босне и Херцеговине у 2012, Европска комисија, Брисел, 10.10.2012, стр. 43;

Програми за одрасле у средњем образовању проводе се у складу с важећом номенклатуром занимања и, у највећем дијелу, подразумијевају идентичне садржаје као за редовне ученике. У Републици Српској, формално образовање одраслих изводи се по програмима основног и средњег стручног образовања који су прилагођени потребама и могућностима одраслих, односно њиховој доби, претходном образовању, знању, вјештинама и компетенцијама.

По завршетку формалних програма образовања у БиХ, одраслима се издају јавно важеће исправе: свједочанства о завршеном разреду, дипломе о матури или завршном испиту којима се доказује стечена школска или стручна спрема односно занимање, те увјерења о стручној оспособљености или усавршавању.

2.2. Неформално образовање

Неформално образовање одраслих у посљедње вријеме доживљава успон. Велики број различитих институција и организација у јавном, приватном и невладином сектору нуди различите програме неформалног образовања. Организатори неформалног образовања одраслих могу издавати одговарајуће исправе о завршеном програму. Те исправе нису јавно признате, али њихова вриједност може бити препозната од стране послодавца.

Трошкове свих видова неформалног образовања углавном сносе полазници и друге заинтересоване стране. У оквиру активних мјера запошљавања, заводи/службе за запошљавање финансирају различите обуке регистрованих незапослених особа.

2.3. Информално учење

Информално учење одраслих у БиХ одвија се у свакодневним ситуацијама и у различитим контекстима учења као што су: породична заједница, радно окружење, слободно вријеме, искуство и сл. Поузданих података о овоме виду учења нема јер нису провођена никаква истраживања у БиХ на том плану. Осим Испитног центра у оквиру Завода за образовање одраслих Републике Српске, који је овлаштен за организовање провјере знања, вјештина и компетенција без обзира на начин њиховог стицања (укључујући и информално) нема посебних података о другим сличним институцијама.

2.4. Закључак о прегледу стања образовања одраслих

Сви неопходни законски услови за отварање социјалног дијалога о образовању одраслих и успостављању овог партнерства на подручју БиХ још увијек нису обезбјеђени. Међутим, доношењем Закона о образовању одраслих у РС-у створене су претпоставке за веће учествовање релевантних социјалних партнера у креирању политике образовања одраслих.

Системна истраживања корелација образовног и сектора тржишта рада те образовних потреба и учествовања у образовању одраслих, као и његових осталих аспеката, проводе се у БиХ с различитим интензитетом и учинком. Одређена подручја/области или питања образовања одраслих, највећим дијелом, предмет су истраживања у оквиру међународних пројеката и друге помоћи међународне заједнице образовању одраслих у БиХ или у оквиру намјенски проведених истраживања и анализа стања од стране различитих међународних организација или експертских удружења.

3. SWOT АНАЛИЗА (CO – стратегија; искориштавања прилика коришћењем снага у систему)

S	ПРЕДНОСТИ / СНАГЕ: <i>(STRENGTHS)</i>	O	ПРИЛИКЕ / МОГУЋНОСТИ: <i>(OPPORTUNITIES)</i>
	<ul style="list-style-type: none"> ☞ дуга традиција и богато искуство у провођењу програма образовања одраслих ☞ постојање одређене инфраструктуре за провођење образовања одраслих ☞ мноштво образовних и других институција које нуде програм образовања одраслих ☞ велика разноликост формалних и неформалних програма образовања одраслих ☞ постојање квалификованог наставног кадра за провођење формалног и неформалног образовања одраслих ☞ озбиљност приступа образовању одраслих ☞ постојање мреже школа и институција за формално образовање одраслих ☞ постојање свијести и изражен став репрезентативних социјалних партнера и осталих заинтересованих група о важности образовања одраслих 		<ul style="list-style-type: none"> ☞ унапређење постојећих и извођење нових програма ☞ усклађивање образовних програма с потребама тржишта рада за новим знањима и компетенцијама ☞ стварање бољих услова за провођење образовања одраслих (нове технологије и уређење простора) ☞ препознати значај концепта цјеложивотног учења за привредно-социјални развој друштва у цјелини ☞ подизање квалитета образовања одраслих ☞ боље повезивање сектора образовања и тржишта рада ☞ унапређење сарадње с међународним и другим организацијама и укључивање у пројекте ☞ пораст домаћег улагања у образовање одраслих те потпора из ЕУ фондова ☞ израда стратегије развоја образовања одраслих на свим нивоима ☞ побољшање легислативе за образовања одраслих и хармонизовање с референтним оквиром у ЕУ ☞ осмишљавање и провођење политика стварања нових радних мјеста на свим нивоима ☞ боља сарадња институција/установа образовања, рада и запошљавања на свим нивоима ☞ кориштење извјештаја о кретањима на тржишту рада за креирање уписне политике у образовању ☞ боља информисаност свих у процесу образовања о избору профила при наставку образовања ☞ стварање услова за признавање неформалног образовања и информалног учења
W	СЛАБОСТИ / НЕДОСТАЦИ: <i>(WEAKNESSES)</i>	T	ПРИЈЕТЊЕ / ОПАСНОСТИ: <i>(THREATS)</i>
	<ul style="list-style-type: none"> ☞ неразвијеност неформалног и нефлексибилност формалног система образовања одраслих ☞ недовољна оријентисаност образовних садржаја на развој кључних компетенција радне снаге ☞ ниски образовни ниво незапослених особа ☞ низак степен управљачких знања, вјештина и компетенција и њихова застарјелост код запослених ☞ недовољна увезаност и усаглашеност институција и појединача у систему образовања одраслих ☞ недостатак мреже специјализованих институција/ установа за образовање одраслих ☞ неприлагођеност образовања одраслих затјевима тржишта рада и привреде у цјелини ☞ нејасно исказане потребе привреде за одређеним образовним профилима ☞ недостатак посебних закона о образовању одраслих у ФБиХ и БД БиХ ☞ недостатак стандарда за образовање одраслих 		<ul style="list-style-type: none"> ☞ привредна рецесија и пад друштвеног производа ☞ смањена могућност запошљавања на тржишту рада ☞ застарјела технологија произвође у привреди ☞ пораст сиве економије на тржишту ☞ висока стопа незапослености и социјалне искључености ☞ неразвијено тржиште рада и ниска мобилност радне снаге ☞ слаб напредак у провођењу реформи из области развоја људског капитала ☞ недостатак континуитета у провођењу неопходних промјена у образовању одраслих ☞ неинформисаност заинтересованих о могућности провођења образовања одраслих ☞ недостатак системских истраживања развоја образовања одраслих ☞ недостатак финансијских средстава за додатно образовање одраслих ☞ неодговарајућа промоција културе учења одраслих ☞ повећање образовног јаза између припадника

- ☞ недостатак стратегија образовања одраслих
- ☞ ниски нивои техничке опремљености институција /установа за образовање одраслих
- ☞ недостатак уџбеника за образовање одраслих
- ☞ непостојање оквира за признавање претходног учење
- ☞ недовољна оспособљеност стручног кадра за образовни рад с одраслима

- различитих социјалних група
- ☞ отпори провођењу неопходних реформи у организацији формалног образовања
- ☞ непостојање система за признавање компетенција и квалификација стечених кроз неформално образовање и информално учење

III МИСИЈА, ВИЗИЈА И ВРИЈЕДНОСНЕ ОСНОВЕ ОБРАЗОВАЊА ОДРАСЛИХ

Утврђивањем мисије, визије и вриједности указује се на сврху постојања образовања одраслих данас, намјере о његовој улози у будућности и вриједности чија афирмација доприноси остваривању жељених циљева развоја. Мисија, визија и вриједности су интегралне категорије чијом се сталном анализом и преиспитивањем трасирају стратешки циљеви и правци будућег развоја.

1. МИСИЈА

МИСИЈА образовања одраслих је омогућити одраслим грађанима образовање и учење током цијелога живота те допринијети њиховом личном и професионалном развоју, бољем запошљавању, социјалној укључености и припреми за активан и одговоран живот.

2. ВИЗИЈА

ВИЗИЈА образовања одраслих је успостављен флексибилан, демократски и компатибилан систем усклађен са стандардима земаља ЕУ; осјетљив на разнолике друштвене промјене и потребе тржишта за различитим образовним профилима; усмјерен на задовољење потреба и интереса оних који уче и послодаваца; привлачи пажњу појединаца и омогућава њихово цјеложивотно учење.

У остваривању утврђене визије као кључна стратешка обиљежја образовања одраслих намећу се: обухват, релевантност, ефикасност, признавање претходног учења, те вођење каријере и савјетовање одраслих.

Обухват: Образовање одраслих доступно је свим заинтересованим независно од старосне доби и њихових економско-социјалних, тјелесних, интелектуалних, регионалних, националних, језичних, етничких, вјерских и других карактеристика.

Квалитет: Обезбјеђен је висок квалитет услова, програма, процеса учења и његових исхода. Развијен и примијењен систем акредитације институција/установа и програма образовања одраслих у складу с међународним стандардима. Успостављена је међународна сарадња у области мониторинга и евалуације квалитет образовања одраслих.

Релевантност: Образовање одраслих постало је значајна снага развоја појединца и друштва у цјелини. Оно доприноси унапређењу знања, вјештина и компетенција становништва у складу са захтјевима тржишта рада и тиме позитивно утиче на развој државе и квалитет живота њених грађана.

Ефикасност: Повећана је ефикасност образовног процеса кроз унапређење исхода образовања и рационалну употребу ресурса. Разноврсна понуда формалних и неформалних облика образовања одраслих прилагођена је потребама појединца а ослања се на рационално коришћење диверзификованих извора финансирања. Улагање појединаца, државе и послодаваца у програме цјеложивотног учења схваћено је као дугорочно исплатива инвестиција.

Систем признавања претходног учења: Развијен је и у потпуности примијењен систем признавања претходног учења који знање, вјештине и компетенције али и квалификације стечене неформалним образовањем и информалним учењем препознаје и сертификuje у складу са квалификационим оквиром у Босни и Херцеговини и Европским оквиром квалификација (EQF).

Систем вођења каријере и савјетовања: Развијен и потпуно примијењен систем вођења каријере и савјетовања који помаже одраслима у бољем запошљавању и већој социјалној укључености те стицању знања, вјештина и компетенција за доношење ваљаних одлука.

3. ВРИЈЕДНОСНЕ ОСНОВЕ ОБРАЗОВАЊА ОДРАСЛИХ

Вриједносне основе образовања одраслих произилазе из друштвеног значења овог процеса, али и саме етимологије вриједности. Аутокреација као чиниоца вриједности у области образовања одраслих у контексту цјеложивотног учења има свој израз у садржају да ова дјелатност није само објективна друштвена, него и субјективно преузета потреба. Дакле, образовање одраслих детерминишу социјалне (друштвене) и психолошке (субјективне) вриједности. Треба нагласити да су ови фактори у међусобној интеракцији и да у процесу образовања одраслих дјелују симултано, а не сукцесивно, што донекле отежава разумијевање и проучавање домета њихових утицаја и ефикасности.

Кључни момент у процесу образовања одраслих с аспекта његове вриједносне основе је увјерење, идеја, концепција о пожељном (пожељним циљевима, стањима и односима). Познавање структуре вриједносног система једног друштвеног процеса као што је образовање одраслих у контексту цјеложивотног учења важно је за повезивање мотивационе диспозиције с другим психолошким феноменима који утичу на стање реализованости наведеног процеса. Наиме, вриједносне оријентације особа које се укључују у процес образовања одраслих могу бити засноване на терминалним, општим, друштвеним и инструменталним (личним) вриједностима. Вриједносне основе образовања одраслих треба сагледавати и у синтези увјерења, укључивања и увиђања посљедица, што имплицира анализу акција, избора, доношења одлука, свијести о могућности промјена личног положаја и сл. Конкретно речено, вриједносне основе образовања одраслих имају свој исход у акцији које су битне за дани контекст. Те акције могуће је, у вриједносном смислу, операционализовати као:

а) **отвореност према промјенама** (њене компоненте су вриједности: самоусмјеравање, стимулација, хедонизам и оне одражавају дјеловање као и склоност промјенама);

б) **лично одрицање** (укључивање вриједности: добронамјерност и универзализам као добробит свих људи, социјална правда и сл.);

ц) **особни развој** (укључивање вриједности постигнућа);

д) *задржавање традиционалних друштвених вриједности* (укључивање вриједности: сигурност, традиција и конформизам, а одражавају ограничење властитих акција с циљем задржавања постојећег стања).

IV ОСНОВЕ СТРАТЕГИЈА ОБРАЗОВАЊА ОДРАСЛИХ

SWOT матрица као кључни алат за идентификацију компаративних предности образовања одраслих пружа улазне податке о унутрашњим елементима развоја (снаге и слабости) те податке о спољним пријетњама и могућностима за развој.

1. КОМПАРАТИВНА ПРЕДНОСТ И СТРАТЕШКА ОРИЈЕНТАЦИЈА

Анализом стратегије снага и прилика (*стратегија махи-махи*) уз помоћ SWOT матрице, идентификовани су најснажнији ресурси и потенцијали за фокусирани развој (компаративне предности), који уједно представљају улазни податак за стратешку оријентацију у развоју образовања одраслих.

Главни правци развоја образовања одраслих требају бити сљедећи:

1. обезбјеђивање квалитета образовања одраслих кроз законску регулативу и успостављање стандарда образовања одраслих
2. обезбјеђивање доступности образовања одраслих свим категоријама одраслог становништва кроз успостављање институционалног и програмског плурализма
3. чвршћа повезаност сектора образовања и сектора рада и запошљавања како би се повећала могућност запошљавања и смањила социјална искуљученост.

Сваки од наведених стратегијских праваца има своје стратегијске и приоритетне циљеве који ће се остваривати провођењем различитих мјера кроз бројне програма и пројекта.

Стратешка платформа развоја образовања одраслих у контексту цјеложивотног учења у БиХ обухвата све старосне доби од ране младости до треће животне доби који припадају различитим циљним скупинама а односи се на све облике и нивое образовања и то:

- a) основно образовање одраслих који нису били обухваћени формалним образовањем
- b) одрасле који су напустили формално образовање – основно, средње опште или стручно, па је потребно да добију другу шансу
- c) континуирано образовање одраслих различитих професија у циљу унапређења знања, вјештина и компетенција, преквалификације и доквалификације
- d) образовање одраслих који су претходно изашли из формалног система високог образовања а желе да наставе образовање
- e) образовање незапослених ради већих могућности запошљавања
- f) професионално образовање руралног становништва у циљу унапређивања пољопривредних дјелатности (оспособљавање за еколошку пољопривредну производњу, развијање сеоског туризма у домаћој радиности, обнављање старих заната, итд)

- g) образовање одраслих ради стицања кључних компетенција дефинисаних Европским квалификационим оквиром за цјеложивотно учење (EQF)
- h) образовање одраслих за улоге активних грађана
- i) образовање за трећу животну доб.

2. СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ

Како образовање одраслих у контексту цјеложивотног учења доприноси друштвено-економској ревитализацији, већој могућности запошљавања и конкурентности на тржишту знања, те повећаној мобилности и професионалној флексибилности појединца, потребан је системски међусекторски приступ његовог развоја на начелима отворености и доступности.

Стратешка платформа развоја образовања одраслих у контексту цјеложивотног учења у БиХ треба бити инструмент за отпочињање рјешавања кључних социјалних и економских проблема у БиХ. Стога она посебан акценат ставља на стручно образовање одраслих. Имајући у виду ургентну потребу за бржим економским развојем и унапређењем запошљавања, социјалне кохезије и демократизације друштвених односа, темељни циљеви и задаци стратегија образовања одраслих на различитим нивоима власти у БиХ требају бити;

1. *Побољшање легислативе за образовање одраслих у контексту цјеложивотног учења и усклађивање с референтним оквиром Европске уније*
2. *Успостављање ефикасних начина партиципације релевантних (репрезентативних) и других—социјалних партнера у процесу образовања одраслих у контексту цјеложивотног учења*
3. *Развој програмских и институционалних могућности те унапређење доступности образовања одраслих у контексту цјеложивотног учења*
4. *Обезбјеђивање и подизање квалитета образовања одраслих у контексту цјеложивотног учења.*

3. ОПЕРАТИВНИ ЦИЉЕВИ И ПРИЈЕДЛОГ МЈЕРА (АКТИВНОСТИ)

За остваривање сваког од наведених стратешких циљева нужно је остварење конкретних оперативних (приоритетних) циљева односно задатака кроз имплементацију активности/мјера из табеле која слиједи а без чије реализације није могуће досезање утврђених стратешких циљева развоја образовања одраслих у БиХ.

У процесу имплементацији стратешких и оперативних циљева те предвиђених мјера учествују сви релевантни органи и институције у области образовања и других друштвених сектора у БиХ у складу са њиховим уставом и законима утврђених надлежности.

Поступајући у оквиру својих надлежности, те утврђеног дјелокруга рада, образовне и друге власти односно одговорни органи и институције на свим нивоима у

БиХ иницирају, проводе и координирају своје активности у циљу пуне имплементације циљева и мјера утврђених Стратешком платформом развоја образовања одраслих у контексту цјеложивотног учења у Босни и Херцеговини за период 2014-2020. (у даљем тексту: Стратешка платформа).

Стратешки Циљеви	Оперативни Циљеви	МЈЕРЕ (АКТИВНОСТИ)
<p>ЦИЉ 1.</p> <p>Побољшање легислативе за образовање одраслих у контексту цјеложивотног учења и усклађивање с референтним оквиром Европске уније</p>	<p>ЦИЉ 1.1.</p> <p>Израдити и имплементирати стратегије развоја образовања одраслих</p>	<p>Израдити стратегије развоја образовања одраслих у контексту цјеложивотног учења у БиХ, у складу са стратешким и оперативним циљевима из Стратешке платформе</p>
		<p>Израдити оперативне планове за провођење стратегија развоја образовања одраслих, са дефинисаним носиоцима конкретних активности као и роковима за реализацију истих</p>
		<p>Имплементирати оперативне планове развоја образовања одраслих на свим нивоима у БиХ</p>
	<p>ЦИЉ 1.2.</p> <p>Донијети / ускладити законе о образовању одраслих</p>	<p>Донијети и ускладити законе о образовању одраслих и одговарајућа подзаконска акта у складу с Принципима и стандардима у области образовања одраслих у БиХ</p>
	<p>ЦИЉ 1.3.</p> <p>Створити услови за признавање неформалног образовања и информалног учења</p>	<p>Развити модел признавања претходног учења прилагођен образовању у БиХ</p>
		<p>Успоставити институције које ће проводити процес признавања претходног учења</p>
<p>ЦИЉ 2.</p> <p>Успостављање ефикасних начина партиципације релевантних (репрезентативних) и других социјалних партнера у процесу образовања одраслих у контексту цјеложивотног</p>	<p>ЦИЉ 2.1.</p> <p>Побољшати увезивање сектора образовања с тржиштем рада на свим нивоима</p>	<p>Израђивати систем за праћење потреба тржишта рада кроз партнерство свих заинтересованих страна</p>
	<p>ЦИЉ 2.2.</p> <p>Потписати меморандуме о сарадњи између релевантних (репрезентативних) социјалних партнера о стручном образовању одраслих</p>	<p>Обезбиједити флексибилност образовања кроз модуларизацију програма образовања одраслих сходно израженим потребама тржишта рада</p>
		<p>Потписати меморандуме о сарадњи у подручју стручног образовања одраслих између релевантних (репрезентативних) социјалних партнера</p>

учења	<p>ЦИЉ 2.3.</p> <p>Користити извјештаје о кретањима на тржишту рада за креирање образовне уписне политике</p>	Пратити и континуирано истраживати потребе тржишта рада и у складу са исказаним потребама усклађивати уписну образовну политику
	<p>ЦИЉ 2.4.</p> <p>Побољшати информисаност о избору образовних профила при наставку образовања</p>	Пружати информације и помоћ појединцима у разумијевању и тумачењу могућности приликом наставка образовања или развоја каријере у откривању жеља, могућности и потреба тржишта рада

Стратешки циљеви	Оперативни циљеви	МЈЕРЕ (АКТИВНОСТИ)
<p>ЦИЉ 3.</p> <p>Развијање програмских и институционалних могућности те унапређење доступности образовања одраслих у контексту цјеложивотног учења</p>	<p>ЦИЉ 3.1.</p> <p>Успоставити мрежу институција и центара за образовање одраслих те њихово информисање и каријерно савјетовање</p>	Развијати ширу мрежу формалних и неформалних организатора образовања одраслих који ће за одређене програме образовања радити под истим условима и стандардима
		Успоставити/ажурирати регистре организатора образовања одраслих
		Развијати услуге савјетовања и каријерног вођења у центрима за учење одраслих
	<p>ЦИЉ 3.2.</p> <p>Повећати капацитете за провођење образовања одраслих</p>	Вршити акредитацију нових и постојећих установа за организацију образовања одраслих у контексту цјеложивотног учења и тако директно повећавати институционалне капацитете образовања одраслих
		<p>ЦИЉ 3.3.</p> <p>Унаприједити постојеће и развити нове програме образовања одраслих и ускладити их с потребама тржишта рада</p>
	Развити програме основног образовања одраслих за стицање елементарне писмености и програме за осјетљиве групе који ће олакшати укључивање појединаца у свијет рада и смањење сиромаштва и социјалне маргинализације	
	Развити програме инклузивног образовања одраслих	
	Развити програме образовања одраслих за стицање иницијалног стручног образовања, могућност преквалификације, доквалификације, унапређивање постојећих и стицање нових знања, вјештина и компетенција потребних на тржишту рада	

		Омогућити свим заинтересованим приступ образовању одраслих везаних за обезбјеђивање боље основе за учествовање у јавном животу и разумијевање природе свијета, културног наслеђа друштва у којем живе
	ЦИЉ 3.4. Повећати доступност образовања одраслих	Подстицање послодаваца на обезбјеђивање бољих услова за континуирано усавршавање својих запослених
		Развијати свијести о значају образовања одраслих и неопходности трајног информисања о могућностима додатног образовања
Стратешки циљеви	Оперативни циљеви	МЈЕРЕ (АКТИВНОСТИ)
ЦИЉ 4. Обезбјеђивање и подизање квалитета образовања одраслих у контексту цијеложивотног учења	ЦИЉ 4.1. Створити боље услове за провођење образовања одраслих	Развити систем за праћење и врједновање квалитета материјално-техничких услова за обављање образовања одраслих
		Вршити едукацију кадрова који ће проводити програме образовања одраслих те повећати број обучених андрагога
		Стварати услове за ширење мреже организатора образовања одраслих
	ЦИЉ 4.2. Утврдити и донијети Принципе и стандарде у области образовања одраслих у Босни и Херцеговини те обезбиједити њихово потпуно провођење	Развити систем за праћење и врједновање квалитета процеса (наставе/учења) и образовних постигнућа (кључне компетенције) у образовању одраслих у контексту цијеложивотног учења
		Дефинисати стандарде за програме образовања, професионално усавршавање наставника и фацитатора за образовање одраслих те реализацију наставног процеса за одрасле
		Усвојити стандарде за провјеру квалитета услова, процеса и постигнућа у образовању одраслих
		Обезбиједити досљедну примјену Принципа и стандарда образовања одраслих у Босни и Херцеговини, те праћење и евалуацију њихове примјене
	ЦИЉ 4.3. Успоставити и развијати сарадњу с међународним организацијама у области образовања одраслих	Успоставити и развијати међународну сарадњу у области образовања одраслих у контексту цијеложивотног учења кроз учествовање БиХ у међународним програмима и пројектима
		Израдити програме и пројекте за инвестирање у образовање одраслих који би се као апликације достављале конкретним фондовима ЕУ за повлачење средстава путем овлаштених БиХ институција

	<p>ЦИЉ 4.4.</p> <p>Повећати домаћа улагања и потпоре за образовање одраслих</p>	<p>Подстаћи заводе за запошљавање на повећање улагања у образовање одраслих путем активних мјера запошљавања</p>
	<p>ЦИЉ 4.5.</p> <p>Успоставити систем за обезбјеђивање и контролу квалитета програма образовања одраслих</p>	<p>Обезбиједити квалитет наставних програма и повезати их с образовним постигнућима у складу с будућим Квалификационим оквиром у БиХ</p>
		<p>Наставне програме ускладити с Европским квалификационим оквиром за цјеложивотно учење(EQF)</p>

V ЕЛЕМЕНТИ ОПЕРАТИВНИХ ПЛАНОВА ОБРАЗОВАЊА ОДРАСЛИХ

Оперативни планови представљају програмске документе у којим је разрађена Стратешка платформа с наведеним дугорочним, средњорочним и краткорочним циљевима те програмима и пројектима тј. облицима активности којим ће се ти циљеви остварити на свим нивоима надлежне образовне власти. Поред тога дефинисани су рокови за провођење одређених мјера (активности) и носиоци тих активности. Планирани оперативни циљеви с обзиром на период њихова досезања могу се разврстати у три групе: краткорочни (до једне године), средњорочни (од једне до пет година) и дугорочни (преко пет година).

Краткорочни циљеви:

- побољшана информисаност
- заинтересованих страна о избору профила при наставку образовања
- створени бољи услови за провођење образовања одраслих (уређени простори, користи се нова технологија)
- извјештаји о кретањима на тржишту рада користе се за креирање уписне политике у образовању
- стратегије развоја образовања одраслих донесене у складу са Стратешком платформом развоја образовања одраслих у контексту цјеложивотног учења у БиХ за период 2014-2020
- унапријеђени постојећи и развијени нови програми образовања одраслих
- потписани меморандуми у области стручног образовања између социјалних партнера
- утврђени и донесени Принципи и стандарди у области образовања одраслих у Босни и Херцеговини и укључени у релевантна законодавства

Средњорочни циљеви:

- повећан капацитет за провођење образовања одраслих кроз акредитацију постојећих и нових институција/ установа за образовање одраслих
- донесени/усклађени закони о образовању одраслих и одговарајућа подзаконска акта у складу с Принципима и стандардима у области образовања одраслих у БиХ
- унапријеђена сарадња у области образовања одраслих с међународним организацијама и укљученост БиХ у разне образовне пројекте
- повећана домаћа улагања и подршка из ЕУ фондова за образовања одраслих
- побољшана веза сектора образовања с тржиштем рада на свим нивоима
- засновани савјети за стручно образовање
- створени услови за признавање неформалног образовања и информалног учења (акредитација установа за провјеру стечених знања, вјештина и компетенција)

Дугорочни циљеви:

- повећан капацитет за провођење образовања одраслих, установљена мрежа институција и центара образовања одраслих, њихово информисање и савјетовање
- успостављен систем за контролу квалитета програма образовања одраслих
- повећана доступност образовања одраслих
- усклађени образовни програми с потребама тржишта рада
- имплементирано признавање неформалног образовања и информалног учења
- проведена контрола квалитета образовања одраслих

VI ПРЕПОРУКЕ ИНСТИТУЦИОНАЛНИХ ОКВИРА ЗА ПРОВОЂЕЊЕ И МОНИТОРИНГ

У оквиру праћења и мониторинга образовања одраслих могу се разликовати двије групе институција. Прву групу чине институције/установе које реализују програме образовања одраслих (организатори образовања одраслих) а другу институције/установе које проводе праћење имплементације стратегија образовања у контексту цјеложивотног учења.

1. ИНСТИТУЦИЈЕ ЗА ПРОВОЂЕЊЕ

С обзиром на ширину потреба, неопходно је постојање различитих образовних институција и организатора образовања, укључујући и приватну иницијативу, те понуду разноврсних програма. Све институције које организујеју образовање одраслих морају испуњавати услови за реализацију програма за одрасле и бити акредитоване за њихово провођење.

У оквиру прве групе разликују се васпитно образовне установе, центри за образовање одраслих, центри за савјетовање, информисање и каријерно вођење, установе и институције за неформално образовање. Све наведене институције/установе чине јединствену мрежу субјеката за образовање одраслих.

2. ИНСТИТУЦИЈЕ ЗА МОНИТОРИНГ

Процес прикупљања и анализе података на основу којих ће се моћи доносити закључци како се стратегије спроводе у односу на очекиване резултате обезбиједиће се континуирано.

У оквиру својих утврђених надлежности, праћење овог процеса вршиће министарства образовања и друге установе у складу са законом, како би се провјеравао напредак, предузимале корективне мјере и ажурирали оперативни планови.

Након анализе свих аспеката имплементације стратегија, образовне власти израђиваће тзв. логичке матрице.

Оне ће на системски начин одражавати усправну логику стратегије (стратегичких и приоритетних циљева којима би стратегија требала придонијети; очекивани резултати и активности којима се ти резултати требају постићи). Осим тога матрице ће имати и водоравну логику стратегије у којој ће се системно биљежити показатељи, начини верификације и спољни услови (претпоставке и предуслови) који утичу на успјех стратегије с обзиром на сваку од усправних компоненти матрице.

Табела која слиједи представља логичку матрицу у коју ће се уносити подаци мониторинга имплементације стратегија развоја образовања одраслих.

ЛОГИЧКА МАТРИЦА	логика стратегије	објективно мјерљиви показатељи	начини верификације	претпоставке предуслови
стратегички циљеви				
приоритетни циљ				
очекивани резултати				
активности за постизање резултата				

На основу информација, анализа свих аспеката имплементације стратегија развоја образовања одраслих у контексту цјеложивотног учења у Босни и Херцеговини и логичких матрица достављених од стране надлежних образовних власти, а у складу с договореним системом координације у БиХ, Министарство цивилних послова Босне и Херцеговине ће најмање једном годишње, а по потреби и чешће информисати Савјет министара Босне и Херцеговине о имплементацији Стратешке платформе развоја образовања одраслих у контексту цјеложивотног учења у БиХ.

АНЕКС I

Међународни и европски документи

- Општа декларација о људским правима (1948.)
- Извјештај УНЕСКО за развој образовања: Учити бити: свијет образовања данас и сутра (1972.)
- Извјештај УНЕСКО за развој образовање: Учење благо у нама (1996.)
- Уговор о Европској унији (Уговор из Мاستрихта (1992.)
- Миленијска декларација (МДГс – 2000.)
- Деценије писмености 2003.-2012 (2003.)

- Свјетске декларације о одгоју и образовања за све (1990.)
- Дакарски оквир дјеловања – Образовања за све (2000.)
- Препорука о унапређивању образовања одраслих (1976.)
- Хамбуршка декларација о учењу одраслих (1997.)
- Коришћење моћи и потенцијала учења и образовања одраслих за одрживу будућност: Оквир за дјеловање из Белема (2009.)

- Резолуција о оспособљавању и развоју људских ресурса (2000.)
- Препорука о развоју људских ресурса (2004.)
- Закључци о вјештинама за унапређену продуктивност, запошљивост, раст и развој (2008.)

- Цјеложивотно учење за све (1996.)
- Финансирање цјеложивотног учења (1996.)
- Надићи реторику: Политике и праксе учења одраслих – Главне значајке (2003.)
- Протокол уз Конвенцију за заштиту људских права и основних слобода (1952.)
- Европска социјална повеља (1961.)
- Резолуција о социјалном напредовању радника даљим стручним оспособљавањем (1969.)
- Перманентно образовање (1970.)
- Препорука о политици образовања одраслих (1981.)
- Резолуција о школама друге шансе или како сузбити незапосленост и искљученост образовањем и оспособљавањем (1999.)
- Препорука о неформалном образовању (2000.)
- Препорука о политици високог образовања у цјеложивотном учењу (2002.)
- Бијела књиге Европске комисије: Поучавање и учење – према друштву које учи (1995.)
- Лисабонска стратегија/Агенда (2000.)
- Повеља о темељним правима Европске уније (2000.)
- Меморандум о цјеложивотном учењу (2000.)
- Стварање јединственог европског простора цјеложивотног учења (2001.)
- Резолуција Савјета о цјеложивотном учењу (2002.)
- Закључци Савјета ЕУ о идентификацији и вредновању неформалног и информалног учења (2004.)
- Одлука Европског парламента и Савјета о успостављању акционог програма у области цјеложивотног учења (2006.)
- Болоњска декларација (1999.)
- Копенхашка декларација, 2002.)
- Декада образовања за одржив развој (2005.)
- Образовање одраслих: Никад није касно за учење (2006.)
- Акциони план - Увијек је право вријеме за учење (2007.)
- Европски квалификациони оквир за цјеложивотно учење (EQF) (2008.)
- Нове вјештине за нове послове – Предвиђање и усклађивање тржишта рада и потребних вјештина (2008.)
- ЕВРОПА 2020 – Европска стратегија за паметан, одржив и инклузиван развој
- Стратешки оквир за европску сарадњу у образовању и оспособљавању – Образовање и оспособљавање 2020 (2010.)
- Обновљена агенду за образовање одраслих (2011.)

АНЕКС II

Стратешки оквири образовног сектора

- Стратешки правци развоја образовања у Босни и Херцеговини, с планом имплементације 2008.-2015. („Службени гласник БиХ“, број 63/08 – *Савјет министара БиХ*)
- Стратегија развоја средњег стручног образовања и обуке у Босни и Херцеговини 2007.-2013. („Службени гласник БиХ“, број 65/07 – *Савјет министара БиХ*)
- Стратегија учења о подузетништву у образовним системима у Босни и Херцеговини за период 2012.-2015 с акционим планом имплементације (2012.)
- Мапа пута и план активности за укључивање Босне и Херцеговине у ЕУ програме за цјеложивотно учење и Млади у акцији (до 2013.) („Службени гласник БиХ“, број 74/08 – *Савјет министара БиХ*)
- Стратегија развоја образовања Републике Српске за период 2010.-2014
- Стратешки правци развоја високог образовања у Федерацији Босне и Херцеговине од 2012. до 2022. год.
- Стратегија развоја високог образовања у Кантону Сарајево 2010.-2015
- Стратегија развоја одгојно образовног система у Жупанији Посавској 2009.-2015. („Народне новине Жупаније Посавске“, број 5/09.)
- Одлука о усвајању Стратегије развоја васпитно-образовног система у Жупанији Западнохерцеговачкој за период од 2009. до 2015. („Народне новине Жупаније Западнохерцеговачке“, број 08/09)

АНЕКС III

Стратешки оквир других друштвених сектора

- Стратегија запошљавања у Босни и Херцеговини 2010. - 2014. („Службени гласник БиХ“, број 77/10 – *Савјет министара БиХ*)
- Стратегија запошљавања Федерације Босне и Херцеговине 2009. - 2013.
- Стратегија запошљавања Републике Српске 2011.- 2015.
- Ревидирана Стратегија БиХ за provedбу Анекса 7 Дајтонског мировног Споразума
- Политика у области инвалидности у Босни и Херцеговини
- Стратегија за изједначавање могућности за особе с инвалидитетом у Федерацији БиХ 2011. - 2015.
- Стратегија унапређења друштвеног положаја лица са инвалидитетом у Републици Српској 2010. - 2015.
- Ревидирани Акциони план БиХ о образовним потребама Рома
- Омладинска политика Републике Српске 2010. - 2015.
- Стратегија унапређења друштвеног положаја лица с инвалидитетом у РС-у (2010.-2015.)
- Стратегија омладинске политике на подручју Зеничко-добојског кантона за период 2009. - 2014.
- Стратегија развоја Зеничко-добојског кантона од 2010. до 2020. године

АНЕКС IV

Оквирни закони и квалификациони оквир

а) ОКВИРНИ ЗАКОНИ

- Оквирни закон о предшколском одгоју и образовању у БиХ („Службени гласник БиХ“, број 88/07)
- Оквирни закон о основном и средњем образовању у БиХ („Службени гласник БиХ“, број 18/03)
- Оквирни закон о средњем стручном образовању и обуци у БиХ („Службени гласник БиХ“, број 63/08)
- Оквирни закон о високом образовању у БиХ („Службени гласник БиХ“, број 59/07 и 59/09)
- Закон о Агенцији за предшколско, основно и средње образовање („Службени гласник БиХ“, број 88/07)

б) КВАЛИФИКАЦИОНИ ОКВИР

- Основе квалификационог оквира у БиХ („Службени гласник БиХ“, број 31/11) – *Савјет министара БиХ*

ц) ДОКУМЕНТИ ПОТРЕБНИ ЗА ДАЉЕ ПРОВОЂЕЊЕ БОЛОЊСКОГ ПРОЦЕСА У БИХ

(Савјет министара БиХ)

- Оквир за високошколске квалификације у БиХ (Службени гласник БиХ“, бр. 13/08)
- Провођење оквира за високошколске квалификације у БиХ (Службени гласник БиХ“, бр. 13/08)
- Стандарди и правци за обезбјеђивање квалитета у високом образовању у БиХ (Сл. гласник БиХ“, бр. 13/08)
- Препоруке за имплементацију обезбјеђивање квалитета у високом образовању у БиХ (Сл. гласник БиХ 13/08)
- Државни акциони план за признавање квалификација у БиХ (Службени гласник БиХ“, бр. 13/08)
- Модел додатка дипломе за БиХ (Службени гласник БиХ“, бр. 13/08)
- Приручник за кориснике за модел додатка дипломи за БиХ (Службени гласник БиХ“, бр. 13/08).

АНЕКС V Преглед закона из области образовања

УСТАВНЕ ЈЕДИНИЦЕ			НАЗИВ ЗАКОНА	СЛУЖБЕНИ ГЛАСНИК	
				Број	Назив
РЕПУБЛИКА СРПСКА			Закон о основном образовању и васпитању	74/08, 106/09, 104/11	„Службени гласник Републике Српске“
			Закон о средњем образовању и васпитању	74/08, 106/09, 104/11	
			Закон о високом образовању	73/10, 104/11	
			Закон за образовање одраслих	59/09, 1/12	
ФБИ Х	1.	Унско-сански кантон	Закон о основном и општем средњем одгоју и образовању	5/04, 7/10	„Службене новине Унскосанског кантона“
			Закон о средњем образовању	17/12	
			Закон о високом образовању	8/09	
	2.	Жупанија Посавска	Закон о основном школству (2004., 2008.)	3/04, 4/04, 8/08, 7/12	„Народне новине Жупаније Посавске“
			Закон о средњем школству (2004.)	3/04, 4/04, 3/08, 8/08, 4/11, 7/12	
			Закон о високом образовању	1/10, 4/11	
	3.	Тузлански кантон	Закон о основном одгоју и образовању	6/04, 7/05, 17/11	„Службене новине Тузланског кантона“
			Закон о средњем образовању и одгоју	17/11	
			Закон о високом образовању	8/08, 11/9, 12/11	
	4.	Зеничко-добојски кантон	Закон о основној школи	5/04, 20/07, 9/11	„Службене новине Зеничко-добојског кантона“
			Закон о средњој школи	5/04, 20/07, 19/09, 9/11	
			Закон о високом образовању	6/09	
	5.	Босанско-подрињски кантон	Закон о основном одгоју и образовању	5/04, 6/09	„Службене новине Босанско-подрињског кантона“
			Закон о средњем образовању и одгоју	10/11	
			Закон о високом образовању	2/10	
	6.	Средњобосанска жупанија/кантон	Закон о основној школи	11/01, 17/04	„Службене новине Средњобосанског кантона“
			Закон о средњој школи	11/01, 17/04	
			Закон о високом образовању	4/13	
	7.	Херцеговачко-неретванска жупанија/кантон	Закон о основном одгоју и образовању	5/00, 4/04, 5/04	„Народне новине Херцеговачко-неретванске жупаније“
			Закон о средњошколском одгоју и образовању	8/00	
			Закон о високом образовању	4/12	
	8.	Жупанија Западно-херцеговачка	Закон о основном школству	6/04, 8/04, 8/08, 10/08, 14/08, 12/11	„Народне новине Жупаније Западнохерцеговачке“
			Закон о средњем школству	6/04, 8/04, 8/08, 14/08, 12/11	
			Закон о високом образовању	10/09	
	9.	Кантон Сарајево	Закон о основном одгоју и образовању	10/04, 21/06, 26/08, 31/11	„Службене новине Кантона Сарајево“
			Закон о средњем образовању	10/04, 34/07	
			Закон о високом образовању	22/10	
	10.	Херцегбосанска жупанија или Кантон 10	Закон о основном школству	12/04, 12/08	„Народне новине Херцегбосанске жупаније“
			Закон о средњем школству	12/04, 12/08	
			Закон о високом образовању	9/09	
БРЧКО ДИСТРИКТ БИХ			Закон о образовању у основним и средњим школама у БД БиХ	10/08, 25/08	„Службени гласник БД БиХ“
			Закон о високом образовању БД БиХ	30/09	

АНЕКС VI Законодавни оквир других друштвених сектора

НИВО ВЛАСТИ	НАЗИВ ЗАКОНА	СЛУЖБЕНО ГЛАСИЛО	
		Број	Назив
БиХ	Закон о Агенцији за рад и запошљавање Босне и Херцеговине	21/03, 43/09	„Службени гласник Босне и Херцеговине“
ФЕДЕРАЦИЈА БиХ	Закон о посредовању у запошљавању и социјалној сигурности незапослених особа	41/01, 22/05	„Службене новине Федерације БиХ“
РЕПУБЛИКА СРПСКА	Закон о посредовању у запошљавању и правима за вријеме незапослености	30/10	„Службени гласник Републике Српске“
	Закон о републичкој управи Републике Српске	118/08, 74/10, 86/10	
БРЧКО ДИСТРИКТ БиХ	Закон о запошљавању и правима за вријеме незапослености	33/04, 19/07, 25/08	„Службени гласник БД БиХ“
	Закон о запошљавању странаца БДБиХ	15/09, 19/09	